

2798

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

(B12798)

185831

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Ἀριθ. 4.ος

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Συνεταίρου

ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΟΥΛΑ

Κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς 29 Νοεμβρίου 1871

Ἐντὶ Καταστάματι τοῦ Συλλόγου.

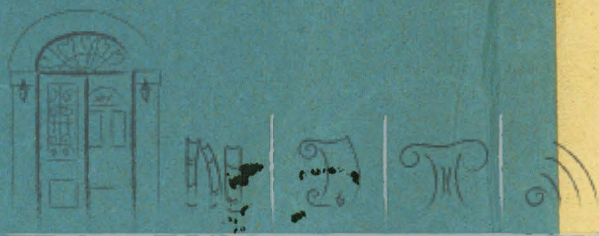

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑι,

Τυπογραφεῖον Η « ΙΟΝΙΑ »

1871

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ

Αριθ. 1094

ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Λαογραφία υπό Συναγωγών

ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΟΥΛΟΥ

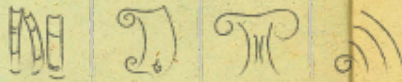
1871

Κατά την κατάστασιν του Συλλόγου

ΕΝ ΚΕΝΤΡΩ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΟΥΛΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ΚΥΡΙΟΙ,
Εκείνοι οι οποίοι...

Εκείνοι οι οποίοι έλαβον την πρωτοβουλίαν να συστήσουν ταύτην την εταιρίαν, παρεκινήθησαν πρό πάντων από την επιθυμίαν να εργασθούν δια να διαδώσουν εις τας τάξεις εκείνας του λαού, αι οποίοι ζώσι και συντηρούνται από τους κόπους και από την εργασίαν των, και αι οποίοι δια τούτο ονομάζονται εργατικά, — να διαδώσουν ιδέας και φρονήματα αρκετά να μορφώσουν εις βαθμόν μεγαλότερον τόν νοῦν και την καρδίαν τους. Αὐτός, καθὼς ἤξεύρετε, ἦτο και εἶναι ὁ κύριος σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ἐσχηματίσθη ὁ συνεταιρισμός μας, και ἐξ αἰτίας τοῦ σκοποῦ τούτου εἰς αὐτὸν πλεονάζει τὸ στοιχεῖον τῆς ἐργατικῆς τάξεως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἡ ὁποία ἐπαξίως διευθύνει τὰς ἐργασίας τοῦ συλλόγου μας, ἅμα ὑπερέβη τὰς ὄχι ὀλίγας δυσκολίας αι ὁποῖαι ἐπαρουσιάσθησαν διὰ τὴν ὑλικὴν ἴδρυσιν τοῦ Καταστήματος, ἀμέσως ἐσκέφθη να ἐφεύρη και να σᾶς προταῖνῃ τὰ καταλληλότερα μέσα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἠδυνάμεθα να φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας. Κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς, δύο εἶναι τὰ κυριώτερα, και ἴσως τὰ μόνα μέσα, μετὰ τὰ ὁποῖα δύναται κανεὶς να μεταδώσῃ εἰς τὸν λαὸν ιδέας, γνώσεις και πράγματα, εἰς αὐτὸν ἄγνωστα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύναται να ὠφεληθῶν και ὁ νοῦς και ἡ καρδία του. Ἡ προφορικὴ παράδοσις και ἀνάπτυξις γνώσεων κοινωφελῶν, γινομένη ἐντὸς τοῦ Καταστήματος, ἐνώπιον τῶν μελῶν τοῦ συλλόγου, βεβαίως συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὸν θεάρεστον τοῦτον σκοπὸν, διότι ὁ ζωντανὸς λόγος ἔχει μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, και ἰδίως ἐκείνων οι ὁποῖοι δὲν ἐσυνείθησαν να μελετῶσι τὸ νεκρὸν γράμμα εἰς τὰ βιβλία. Δεύτερον μέσον διὰ τὴν διάδοσιν ὠφελίμων και προοδευτικῶν ιδεῶν εἶναι και ὁ τύπος, — ὁ τύπος ὁ περιοδικός, — ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἀποστολὴν να παρακολουθῇ τὰς πράξεις ἐκείνας και τὰ συμβάντα ἐκείνα, τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν ὄχι τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα ἄτομον, ἀλλὰ γενικῶς ὅλην τὴν κοινωνίαν, ὅλον τὸ ἔθνος, και διὰ τοῦτο ονομάζονται κοινωνικά και πολιτικά.

Ἡ Ἐπιτροπὴ, μετὰ ὅλην τὴν προθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἀπ' ἀρχῆς εἶχε, να πραγματοποιήσῃ τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν ἐντὸς τοῦ

Καταστήματος, όμως απήντησε δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἔως τότε δὲν ἠδυνήθη νὰ υπερικήσῃ. Μ' ὄλον ὅτι ὑπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ Συλλόγου μέλη τινὰ, τὰ ὁποία προθύμως ἤθελον προσφέρει τὰς ἀσθενεῖς των δυνάμεις καὶ τὴν ὑπηρεσίαν των, μεταδίδοντες εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου τὰ ἐξαγόμενα τῆς μελέτης των καὶ τῆς πείρας των, ὅμως ἡ ἐπιτροπὴ ἐνόμισεν νὰ ἀποταθῇ, κατὰ προτίμησιν, καὶ εἰς ἄλλους ἐντίμους πολίτας, οἱ ὅποιοι ἐὰν δὲν ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἐταιρίας μας, ὅμως παραδέχονται τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον αὐτὴ ἐστυστήθη. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἔπραξε τοῦτο διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀνοίγει τὴν εἰσοδὸν τοῦ Καταστήματος εἰς ὅλους ἀδιακρίτως, ὅσοι τρέφουν τὸν εὐγενῆ ζῆλον νὰ μεταδίδουν γενικῶς τὰ φῶτά των καὶ τὰς συμβουλὰς των. Ἀλλὰ, ἐν ᾧ πολλοὶ ἐντιμοὶ πολῖται τοῦ τόπου μας ἐδέχθησαν εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅμως ἐξέφρασαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ δοθῇ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὰ μέλη αὐτὰ τοῦ συλλόγου, ὑποσχόμενοι ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦτο ἤθελον καὶ αὐτοὶ προθύμως κατόπιν ἀκολουθήσει. Ὡς ἐκ τούτου δὲν προσεκλήθητε ἀκόμη ἵνα συνέλθητε εἰς ἀκρόασιν ἀναγνώσεων καὶ προφορικῶν παραδόσεων.

Ἐν ᾧ δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀνεβάλλετο ἡ προφορικὴ διδασκαλία, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐνόμισε καθήκον τῆς νὰ σᾶς προτείνῃ τὴν ἐκδοσιν ἡμερησίου ὑποστηριζομένης παρὰ τοῦ Συλλόγου, καὶ συντασσομένης ἀπὸ μέλη ἐκλεγόμενα παρὰ τοῦ ἰδίου Συλλόγου. Ἐνθυμίσατε ὅτι εἰς τὴν συνεδρίαν ἐκείνην εὐρέθησαν καὶ μέλη τινὰ τῆς ἐταιρίας μας, τὰ ὁποία ἐνόμισαν ὅτι ἡ ἐκδοσις ἡμερησίου πολιτικῆς δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ὁ Σύλλογος. Ἀλλὰ ἡμεῖς ἐνομίσατε ὅτι ἡ πολιτικὴ, καθὼς τὴν ἐννοεῖ καὶ τὴν αἰσθάνεται ὁ λαὸς, πρέπει ν' ἀποτελῇ ἀντικείμενον τῶν σκέψεων καὶ τῆς ἐνεργείας σας, καὶ ὁμοφώνως παρεδέχθητε τὴν πρότασιν ἐκείνην τῆς Ἐπιτροπῆς. Θέλετε δὲ μοῦ ἐπιτρέψαι κατόπιν νὰ ἀναπτύξω τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι σᾶς ὑπηγόρευσαν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐδείξατε ὅτι αἰσθάνεσθε τὰ καθήκοντά σας ὡς πολῖται, καὶ ἐπομένως κρίνετε ὅτι ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία σας δὲν πρέπει νὰ ἦναι ξένη εἰς τὰς τύχας τῆς πατρίδος σας.

Μετὰ τὴν πρόσκλησιν τὴν ὁποίαν ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπύθυενε προσφάτως διὰ τῆς ἡμερησίου εἰς τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου, ὅσα δύνανται νὰ ἐπαρκέσουν ὁπωσὺν εἰς ἀναγνώσεις καὶ παραδόσεις κοινωφελεῖς, προσελθόν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἵνα λάβω τὴν ἀδειαν νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ τὰς ταπεινὰς μου ἐκδοουλεύσεις εἰς τὸν

Σύλλογον, ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἐπιφορτισθῶ παρὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ὅπως ἐγκαινιάσω τὰς ἐν τῷ Συλλόγῳ παραδόσεις δι' ἀναγνώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἀναπτυχθῇ αὐτὸς ὁ κύριος σκοπὸς τῶν παραδόσεων πρὸς τὸν λαόν, νὰ ὑποδειχθῶσι δὲ τὰ θέματα καὶ τὰ ἀντικείμενα εἰς τὰ ὁποῖα συμφέρει ἰδίως νὰ περιστρέφεται ἡ δημοτικὴ αὐτὴ γύμνασις καὶ μελέτη.

Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον μέλλω νὰ σᾶς ἀναπτύξω ὑπερβαίνει τόσον τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις, ὥστε δὲν ἤθελον ἔχει τὸ θάρσος νὰ τὸ ἀναλάβω, ἐὰν δὲν εἶχον καὶ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὑμεῖς εἴσθε βέβαιοι ὅτι ἕκαστον μέλος τοῦ Συλλόγου τούτου, ἐὰν δὲν ἦναι προικισμένον με μεγάλας καὶ ὑψηλὰς γνώσεις, ὅμως ἔχει τὴν προθυμίαν νὰ κάμῃ τοὺς ἄλλους συγκοινωνοὺς τῶν ὀλίγων γνώσεων, τὰς ὁποίας ἠδυνήθη ν' ἀποθησαυρίσῃ κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον εὐκολύνθη νὰ μελετήσῃ τὴν ἱστορίαν καὶ νὰ σκεφθῇ πῶς εἰμποροῦσε ἀπὸ αὐτὴν νὰ συναξῇ διδάγματα ὠφέλιμα εἰς ἐκείνους ὅσοι, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἐμειναν μακρὰν ἀπὸ τὴν μάθησιν ἢ δὲν εἰμπόρεσαν νὰ προσδεύσουν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ ἀποβλέψετε εἰμὴ εἰς τὸν εἰλικρινῆ σκοπὸν, ὁ ὁποῖος με ἐσπρωξε καὶ με ὑπεχρέωσε νὰ ἀναλάβω τὸ δύσκολον ἔργον τοῦ νὰ σκιαγραφήσω, ὅσον εἶναι τὸ δυνατόν συντόμως, τὸ σύστημα καὶ τὰς κυρίας ἰδέας, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν ἐντὸς τοῦ Συλλόγου μας.

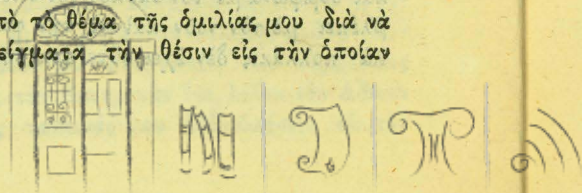
Εἶπα νὰ σκιαγραφήσω, διότι λαμβάνω τὴν θέσιν ἐκείνου τοῦ ζωγράφου, ὁ ὁποῖος ἔχει εἰς τὸν νοῦν του καὶ εἰς τὴν φαντασίαν του μίαν ὠραίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα· βλέπει μὲ τὴν φαντασίαν του τὰ ποικίλα καὶ πολλὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα θὰ τοποθετήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν εἰκόνα· φαντάζεται τὰς ὠραίας θέσεις εἰς τὰς ὁποίας θὰ παραστήσῃ αὐτὰ τὰ πρόσωπα διὰ νὰ ἐκφράσῃ ἐν μέγα ἱστορικὸν γεγονός, ἄξιον νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἐνθύμησιν τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὴν ζωγραφίαν ἀντιλαμβάνεται νοερῶς τὰ ποικίλα χρώματα ὅπου θὰ δώσουν ζωὴν, κίνησιν καὶ σχεδὸν τὴν ὁμιλίαν εἰς αὐτὰ τὰ πρόσωπα·—βλέπει μὲ τὴν φαντασίαν του τὸ φῶς καὶ τὴν σκιάν, καὶ βλέπει πῶς ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο μέσα, ὅπου μεταχειρίζεται ἡ ζωγραφία, ἡ ὁποία τὰ λαμβάνει ἀπὸ τὴν φύσιν, ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς εἰκόνης καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν τῶν προσώπων λαμβάνουν ζωὴν καὶ φαίνονται πραγματικὰ καὶ σύμφωνα μετὰ τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἔχει ὁ καλλιτέχνης·—αὐτὰ βλέπει μὲ τὸν νοῦν καὶ μετὰ τὴν φαντασίαν του ὁ ζωγράφος, ἀλλὰ πολλάκις δὲν ἔχει οὔτε ἀρκετὴν τέχνην οὔτε ἀρκετὰ μέσα

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

διὰ τὴν ἐπιτύχη τὴν ἐκφράση, ὅπως τὴν συνέλαβε, τὴν ἰδέαν τοῦ μὲν ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι ἐρωτευμένος ἀπὸ τὴν ἰδέαν του, ἐπειδὴ ἡ ἰδέα αὐτὴ εἶναι ἀληθής, καὶ κάθε εὐγενὴς ψυχὴ ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν, προσπαθεῖ, καθὼς εἶπα, νὰ τὴν σκιαγραφήσῃ, καὶ ἂν δὲν ἦναι καλὸς νὰ συγκεράσῃ τὰ χρώματα διὰ τὴν φανερώσῃ ὅπως αὐτὸς θέλει τὸ νόημά του, εὐχαριστεῖται νὰ χαράξῃ ἐκείνας τὰς γραμμὰς, ὅπου σημειοῦν τὰ περιμετρα, καθὼς λέγουν οἱ ζωγράφοι, τῶν ζωντανῶν ἀντικειμένων καὶ τῆς φύσεως. Ἐὰν λ. γ. ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὸν Λεωνίδα, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ στένωμα τῶν θερμοπυλῶν ἔβαλε τὸ στήθος του καὶ τὸ στήθος τῶν τριακισίων ὀπαδῶν του, διὰ νὰ κλείσῃ τὴν θύραν εἰς τὸν χειμαρρῶν τῶν βαρβάρων φυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἤθελαν νὰ ἐρημώσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ πνίξουν τὸν πολιτισμὸν ἐκείνου τοῦ νέου κόσμου, καὶ ἔαν δὲν εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ παραστήσῃ ζωντανούς ἐκείνους τοὺς ἥρωας—ἔαν δὲν εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ζωγραφίτῃ καὶ ἐκείνον τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπρώτετε μεταξὺ τῶν ἄλλων παρὰ διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἔαν δὲν εἶχε τὴν ἰκανότητα ὁ ζωγράφος μὲ τὰ χρώματα καὶ μὲ τὸ παιγνίδι ὁποῦ κάνει εἰς τὴν ζωγραφίαν ἢ ἀντίθεσις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς, νὰ παραστήσῃ τὴν μεγάλην εὐφροσύνην ἢ ὁποῖα ἐφαίνετο εἰς τὸ ἀνδρεῖον, ἀλλὰ καὶ ἡμερον πρόσωπον τοῦ Λεωνίδου εἰς τὴν στιγμὴν ὅπου ἐπιπτε θύμα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τὸν θρίαμβον τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὴν ἄγριαν ἠδονὴν τῶν βαρβάρων οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζαν ὅτι μὲ τὸν Λεωνίδα ἤθελε ταφῆ ἢ ἐλευθερία καὶ ἡ δύναμις τῆς Ἑλλάδος, —ἔαν ὁ ζωγράφος δὲν εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ζωγραφίσῃ σιμὰ εἰς τὸ πτώμα τοῦ Λεωνίδου—εἰς ἐκεῖνο τὸ πτώμα τρυπημένον ἀπὸ τόσας καὶ τόσας λόγχας τῶν Περσῶν—τὸ χαιρέκακον καὶ ἀποτρόπαιον πρόσωπον τοῦ Ἐφιάλτου, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς συνώνυμον τοῦ προδότου, διότι ἐχειραγώγησε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸ στένωμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ φύσις ἐσημείωσε διὰ τὴν χρησιμότητα καὶ εἰς τοὺς παλαιούς καὶ εἰς τοὺς νέους χρόνους ὡς προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους ἔπεσε ὁ Λεωνίδα, καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἔγεινε αἰχμάλωτος ὁ Θανάσης Διάκος καὶ ἐμαρτύρησε διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος,—ἔαν αὐτὰ ὅλα δὲν ἦτο ἰκανὸς νὰ παραστήσῃ ὁ ζωγράφος, θὰ ἐπροσπαθοῦσε τοῦλάχιστον νὰ τὰ σκιαγραφήσῃ, ἀφίνων εἰς ἄλλους καλλιτέρους νὰ τελειοποιήσῃ τὴν εἰκόνα.

Ἀπομακρύνθηκα ὀλίγον ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ὀμιλίας μου διὰ νὰ ἐξηγήσω μὲ ζωντανὰ παραδείγματα τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν

εὐρίσκουμαι, μὴ δυνάμενος νὰ σᾶς παραστήσω εἰμὴ πολὺ ἀμυδρῶς τὸν σκοπὸν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα εἰς τὸ μέλλον δύναται, καὶ πρέπει νὰ ἔχη, αὐτὴ ἢ πάνδημος διδασκαλία τοῦ λαοῦ. Δὲν ἔχω οὔτε τὴν ἀξίωσιν νὰ τὰ σκιαγραφήσω, ἀλλὰ ἐπαναλέγω ὅτι λαμβάνω θάρρος ἀπὸ τὴν πεποίθησιν τὴν ὁποίαν βεβαίως ἔχετε, ὅτι δὲν ἐμπνέομαι παρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐμψυχώσω μὲ τὸ παράδειγμά μου καὶ ἄλλους εἰς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει ὁ συνεταιρισμὸς μας.

Πολλοὶ ἴσως νομίζουσι ὅτι ἡ ἐν μέσῳ δημοτικῆς δημηγύρεως ἀνάγνωσις καὶ παράδοσις εἶναι καρπὸς τῶν νεωτέρων ἰδεῶν, ὅτι ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυσιν τὴν ὁποίαν εἰς τοὺς καιροὺς μας ἔλαβε ἡ ἐλευθερία. Τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω ὅτι αὐτὴ ἡ δημοτικὴ διδασκαλία δὲν εἶναι σύστημα νέον, καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ, καθὼς τόσα καὶ τόσα ἄλλα προοδευτικὰ καὶ φιλελεύθερα συστήματα, ἐφάνη κατὰ πρῶτον καὶ ἀνεπτύχθη εἰς τὴν γῆν τῶν προγόνων μας, μ' ὅλον ὅτι μὲ τρόπον διάφορον, καθὼς ἦτο διάφορος ἡ ἐποχὴ καὶ ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας ἐκείνης. Τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν, Κύριε, ὑπῆρξε τῷ ὄντι ἀξιοθαύμαστον—ἀξιοθαύμαστον, διότι ἐθαυματουργήσῃ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας· τοῦτο δὲν τὸ λέγομεν ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοὶ του, οἱ ὁποῖοι ἐκληρονομήσαμεν καὶ τὴν γλῶσσαν του καὶ τὴν ἀκαταδάμαστον τάσιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πρόδοον—δὲν τὸ λέγομεν ἡμεῖς, οἱ σήμερον ταπεινοὶ καὶ ἀκόμη ἀνάξιοι νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀξίας τῶν προγόνων μας· τὸ δομολογοῦσιν ἔθνη μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ τῆς ἐποχῆς μας, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὰ ἑκατομύρια, καὶ εἶναι πολὺ ἀνώτερα εἰς τὰς δυνάμεις ἀφ' ὅ,τι ἦτο τὸ τότε Ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὴν ἀκμὴν του· ὁμολογοῦσιν ὅτι ἔαν τὸ ἔθνος ἐκεῖνο δὲν ὑπῆρχεν, ἢ βαρβαρότης ἤθελε καλύψει τὴν Εὐρώπην, καθὼς ἐρήμωσε τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν· ἄνδρες σοφοὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, οἱ ὁποῖοι ἐμελέτησαν τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, εὗρηκαν ὅτι ἡ θαυμασία αὐτὴ πρόδοος, ὅπου ἐμεγάλυνε ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰ φιλελεύθερα τοῦ συστήματος καὶ εἰς τὴν γενικὴν διάδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας.

Ἐφάνη λοιπὸν ἡ δημοτικὴ αὐτὴ διδασκαλία εἰς τὴν γῆν τῶν Ἑλλήνων, ὅποτε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν ᾧ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι ἢ δὲν ὑπῆρχαν, ἢ, ἂν ὑπῆρχαν, εὕρισκοντο εἰς τὰ σπάργανα, ἢ φυσικὴ εὐρυΐα ὑπαγόρευε εἰς τοὺς δημοτικούς ποιητὰς τὰ ἄσματα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα περιείχοντο ὅλαι αἱ γνώσεις καὶ ὅλη ἡ πείρα ἐκεῖνη· τῆς πατριαρχικῆς ἐποχῆς. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ σᾶς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

περιγράψω τοὺς αἰῶνας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ἱστορίας τῶν ὀνομάζονται μυθικοί, — καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς ἄρχιζε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα καὶ νὰ λαμβάνῃ ὑπαρξίν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἰδικήν του, ἡ ὁποία τὸν διέκρινε ἀπὸ τὰς βαρβάρους φυλάς, μὲ τὰς ὁποίας ἐγειτόνευε καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἡ ὁποία ἔμελλε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦς καὶ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως νὰ τὸν καταστήσῃ ἀνώτερον, μ' ὅλον ὅτι ἦτο ἀριθμητικῶς πολὺ ἀδυνατώτερος. Αὐτὴν τὴν θαυμασίαν κίνησιν τοῦ Ἕλληνικοῦ κόσμου, τὰς ἐσωτερικὰς ἐριδας, τοὺς πρώτους ἐξωτερικοὺς πολέμους, καὶ ἰδίως τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, — τὸν ὁποῖον ἐκείνοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπεχείρησαν διὰ νὰ ὑποχρεώσουν τοὺς βαρβάρους νὰ τοὺς ἀποδώσουν γυναῖκα Ἑλληνίδα, τὴν ὁποίαν εἶχε ἀφαρπάσει βάρβαρος ἑραστής, — ἱστορία ἡ ὁποία ἂν ἦναι μῦθος, δὲν ἐκφράζει ἄλλο εἰμὴ τὴν ὑψηλὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἕλληνικοῦ γένους, — αὐτὴν τὴν θαυμασίαν, λέγω, κίνησιν τοῦ Ἕλληνικοῦ κόσμου παρέσθησαν καὶ μετέδιδον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἄνδρας τοῦ λαοῦ, τοὺς ὁποίους ἡ Θεία Πρόνοια εἶχε προικίσει μὲ τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως· καὶ γινώσκετε ὅτι τὸ δῶρον τοῦτο εἶναι πράγματι θεῖον, διότι ὁ ποιητὴς ἤξεύρει καλλίτερα ἀκόμη ἀπὸ ἐκείνων τὸν ζωγράφον, περὶ τοῦ ὁποίου σὰς ἔλεγα πρότερον, ἡξεύρει μὲ τὰ πλάσματα, μὲ τὰς εἰκόνας τῆς φαντασίας του, νὰ παραστήσῃ, νὰ μεγαλύνῃ, νὰ ἀνυψώσῃ τὰ συμβάντα καὶ τὰ κατορθώματα, νὰ ἠλεκτρίσῃ τὴν καρδίαν, νὰ κεντᾷ τὰς πλέον εὐαισθητοὺς χορδὰς τῆς, νὰ ἐμπνέῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰς μεγάλας γενναίας καὶ ἐθνωφελεῖς πράξεις.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν, φίλοι συνάδελφοι καὶ ἀκροαταί, ἐκείνοι οἱ πρώτοι ποιηταί, τοὺς ὁποίους οἱ πρόγονοί μας ὀνόμαζαν ἄοιδους, διότι ἦσαν, τουτέστι ἔψαλλον τὰ κατορθώματα τῶν πολιτῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διεκρίνοντο εἰς τὰς μάχας διὰ τὴν φρόνησιν των καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν των. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι πρὶν ἢ γεννηθῇ ὁ μεγαλύτερος τοῦ κόσμου ποιητὴς, ὁ Ὀμηρος, ὅχι ὀλίγοι προηγήθησαν αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν δὲν εἶχαν τὸν μέγαν νοῦν καὶ τὴν ἐξαισίαν φαντασίας του, ὅμως καὶ αὐτοὶ μὲ ἄσματα ἀπλούστερα, μὲ ἄσματα δημοτικὰ, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον περιφερόμενοι εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, διέδιδον παντοῦ τὰς γνώσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, καὶ τὴν γενικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἕλληνικοῦ γένους καὶ τὰς πατρῷους αὐτοῦ παραδόσεις. Καὶ αὐτὸς ὁ Ὀμηρος εἰς ἓν ἀπὸ τὰ δύο ἀθάνατα ποιήματά του, εἰς τὴν Ἰλιάδα, μᾶς παριστάνει τὸν πρωταγωνιστὴν ἐκείνου τοῦ

ποιήματος, τὸν Ἀχιλλεῦ, ὁ ὁποῖος καθήμενος εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ἔψαλλε ἄσματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐμνημόνευε τὰς πράξεις τῶν ἠρώων ἄλλης ἐποχῆς. Ὅθεν βλέπετε ὅτι, ἐν ᾧ ἡ δημοτικὴ αὐτὴ διδασκαλία ἐγίνετο ἀπὸ ἄνδρας τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλοι τὴν ἐγνώριζαν καὶ τὴν ἐκαλλιεργούσαν, διότι ἐνόμιζαν ὅτι διὰ νὰ ἦναι μεγάλοι δὲν ἀρκοῦσε εἰς αὐτοὺς μόνον ἡ καταγωγή τους, ἡ ὕλικὴ δύναμις καὶ ἡ ἐξουσία. Εἰς ἄλλο ποιήμα, εἰς τὴν Ὀδυσσειαν, ὁ θεὸς Ὀμηρος ἀναφέρει δύο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δημοτικοὺς ποιητάς, τὸν ἓνα εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ὀδυσσεῦς, εἰς τὴν Ἰθάκην, καὶ τὸν ἄλλον εἰς τὴν γῆν τῶν Φαιάκων, ἡ ὁποία κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων ἦτο ἡ Κέρκυρα. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν ὅτι ὅσα ὁ Ἕλληνικὸς κόσμος ἀπὸ τὸ ἐν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον ἐγνώριζε περὶ τῆς τύχης τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, τὰ ἐγνώριζε μόνον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ποιητάς. Οὕτως, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς ἐφθασεν ἄγνωστος εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων, καὶ ἔγεινε δεκτὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως Ἀλκινόου, ὁ Δημόδοκος, ὁ δημοτικὸς ποιητὴς, μετὰ τὸν δεῖπνον, ἐτόνισε τὸ ὄργανόν του, καὶ ἄρχισε νὰ ἐξυμνῇ τὰ κατορθώματα τῶν ἠρώων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐκπορθήσει τὴν Τρωάδα, ἕως ὅπου ἐφθασε εἰς τὸ κατορθώμα αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσεῦς, ὁ ὁποῖος μὲ ἄλλους συντρόφους ἐπέτυχε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐχθρικὴν πόλιν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φέρῃ εἰς πέρας μετὰ δέκα ἔτη τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην ἐκστρατείαν· καὶ ἐν ᾧ ὁ δημοτικὸς ποιητὴς ἔψαλλε τὰ κατορθώματα τοῦ Ὀδυσσεῦς, ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων ὅτι ἡ φήμη του εἶχε φθάσει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων, ἐσυγκινήθη βαθύτατα, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, ἔκρυψε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὴν χλαμύδα του, καὶ ἀπὸ τοῦτο ὁ βασιλεὺς Ἀλκίνοος ἔλαβε ἀφορμὴν νὰ ἐρωτήσῃ ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ ἄγνωστος καὶ ἐνδοξὸς ξένος. Καὶ σημειώσετε, φίλοι ἀκροαταί, ὅτι ἡ νῆσος αὐτὴ τῶν Φαιάκων, μ' ὅλον ὅτι Ἕλληνικὴ καὶ κατὰ τὸ θρησκευμα καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν, ὅμως ἦτο, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, χωρισμένη σχεδὸν ἀπὸ τὸν Ἕλληνικὸν κόσμον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Φαίακες δὲν φαίνονται μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκισαν τὴν Τρωάδα· καὶ ὅμως καὶ εἰς αὐτοὺς, μ' ὅλον ὅτι μακρὰν, ἐφθασεν ἡ φήμη τῶν μεγάλων ἐθνικῶν κατορθωμάτων, καὶ ἐφθασε διὰ μέσου ἐκείνων τῶν δημοτικῶν ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, διερχόμενοι καὶ ὄρη καὶ θάλασσας, διέδιδον πανταχοῦ, ὅπου ἐλαλεῖτο ἡ Ἕλληνικὴ γλῶσσα, τὴν δόξαν τοῦ Ἕλληνικοῦ ὀνόματος.

Πολλοὶ βεβαίως, ὡς προεῖπα, θὰ ὑπῆρξαν οἱ δημοτικοὶ αὐτοὶ

ποιηται, οι οποιοι ως αληθεις διδασκαλοι του λαου, ως λαμπαδηφοροι της σοφιας εκεινης της εποχης, ανυψωναν το φρονημα και ημεροναν τα ηθη του πληθους, το εκαμαν να συνασθανθη οτι εν τω μεσω των αλλων λαων αποτελει ιδιαν εθνικότητα, η οποια εχει την αξιωση να καταστη κεντρον φωτοφορον, εστια, ολογυρα εις την οποιαν εμελλον να συναχθουν εξελληνιζόμενοι και αλλαι αλλης καταγωγης φυλαι.—Το εργον αυτων των ποιητων, τους οποιους οι Ελληνες, ως σας ειπα, ωνόμαζαν *αιδοιους* η *ραψωδους*, ειναι δι' ημας τους νεους Ελληνες ευκολον να εννοηθη, διότι ομοιαζει πολυ με εκεινα τα δημοτικα ασματα, τα οποια και προ της Επαναστασεως και εις το διαστημα του αγωνος, και μετα την Επανάστασιν περιεχουν με τόσοη απλότητα, με τόσοη κάλλος και με τόσοη αισθημα ζωγραφημένα τα ηρωικα κατορθωματα των ανδρων, οι οποιοι εις τα ορη εφυλαξαν τα λειψανα της Ελληνικης ανεξαρτησιας, και οτε ηλθεν η ωρα κατέβησαν δια να προμαχησουν δια την γενικην του δεδουλωμενου εθνους απελευθερωσιν. Η Ευρώπη εξετίμησε και εθαύμασε αυτα τα φυσικα γεννηματα της νεωτέρας δημοτικης φαντασιας, και αν ο σημερινος αιων δεν απεμάκρυνε τα πνεύματα από τα εργα της φαντασιας, από τα πλάσματα της ποιησεως, ειμαι βέβαιος οτι ο Ελληνικος κόσμος ηθελε γενήσει νεον Όμηρον, οστις, καθως ο αρχαιος, να διαδεχθη τους αγνωστους εκεινους ποιητας της δημοτικης Μούσης, και να κληροδοτήση εις τους μεταγενεστερους ποιήματα εφάμιλλα της *Ιλιάδος* και της *Όδυσσειας*.

Διότι, φίλοι ακροαται, κατόπιν πολλων αιοιδων, ητοι δημοτικων ποιητων, οι οποιοι με τα απλα τους και αυτοδιδακτα, ως τα λεγει ο Όμηρος, τραγούδια διέδωσαν πανταχου της Ελλάδος ολας τας αρχαιας παραδόσεις, και τας θρησκευτικας και τας πολιτικας, άντειλε εις τον Ελληνικόν ορίζοντα ο μέγας εκεινος νοϋς, ο θειος Όμηρος, του οποιου εμεινε αγνωστος ο τοπος της γεννησεως, ως να επρόκειτο με τουτο να εκφρασθη η αλήθεια οτι η θεια φαντασία του Όμηρου ειναι κτημα οχι της ιδιαιτέρας πατριδος του, αλλά ολης της Ελληνικης φυλης. Μακράν από μεε η ιδέα να τολμήσω να σας χαρακτηρίσω την αξιαν των δύο μεγάλων ποιημάτων, τα οποια η τύχη της Ελλάδος και της ανθρωπότητος διεφύλαξε σφα και παρέδωκε εις τους μεταγενεστερους. Ίσως αρκει να ειπη τις οτι, εν ω επερασαν σχεδόν τρισχίλια ετη από την εποχην κατά την οποιαν ο Όμηρος επλασε τα ποιήματά του, ούτε η διαφορά των ηθων,

ούτε η πρόοδος των ιδεων, ειμπίρυσαν να αφαιρέσουν τίποτε από τον θαυμασμόν, τον οποιον αυτα διεγείρουν εις τους αγνωστους, τόσοη εις τους απαιδευτους καθως και εις τους πεπαιδευμενους. Αλλά ημεις βεβαίως δεν ειμεθα εις κατάστασιν να αισθανθώμεν ούτε κατ' ελάχιστον βαθμόν τας πολλας, ποικιλιας και μεγάλας εντυπώσεις, αι οποιαι εγενωντο εις την ψυχην των συγχρόνων του Όμηρου, όποτε αυτα τα θεια ασματα εκυκλοφορουσαν διαδιδόμενα από στόμα εις στόμα και ψαλλόμενα εις δημοτικους κύκλους. Και πως δύναται τις να φαντασθη τα αισθήματα εκεινα του ενθουσιασμου και της εθνικης φιλοτιμιας, τα οποια διεγείροντο εις την ψυχην του λαου, κατά την ακράσιν εκεινων των ποιημάτων, εις τα οποια ησαν ζωηρως ζωγραφισμένα με όλα τα χρώματα της αληθείας και της ωραιότητος; τα κατορθωματα και τα παθήματα των προγόνων τους; Τουτο δεν ειμπορούμεν, ως ειπα, ούτε κατ' ελάχιστον βαθμόν να εννοήσωμεν αλλά θαυμάζομεν απόη πολλας από εκεινας τας ζωγραφιας, αι οποιαι αρμόζουσι εις όλους τους τόπους και εις ολας τας εποχας, διότι ο ποιητής τας ελαβε από την ανθρωπινη φύσιν η οποια ειναι αναλλοίωτος.

Αλλά το μάλλον αξιοσπούδαστον και αξιοθαύμαστον ειναι οτι εις τα Όμηρικα ποιήματα απαντώνται ιδεαι και αισθήματα τα οποια φαίνεται οτι ανθησαν εις την εποχην του, προς μεγάλην τιμην του Ελληνισμού και της ανθρωπότητος, και τα οποια δυστυχως παρήκμασαν και σχεδόν εξέλιπον εις τας μεταγενεστερας εποχας. Και δια να μη εκταθω πέραν των ορίων του παρόντος λόγου, φθάνει να σημειώσω οτι εις τα Όμηρικα ποιήματα η θέσις και η αποστολή του γυναικειου φύλου παρουσιάζονται πολυ ανώτερα αφ' οτι φαίνονται κατόπιν εις τον Ελληνικόν κόσμον, προ της ηθικης αναγεννησεως την οποιαν εφευρεν ο Χριστιανισμός. Η αξιολογος αυτη εικων του γυναικειου φύλου παριστάνεται με τρόπον εξαισιον εις την *Όδύσειαν*, εις το ποιημα εκεινο το οποιον δια την ηθικην του σημασιαν, δια την ποικιλιαν και δια το βάθος των αισθημάτων, δια την γλυκύτητα με την οποια αυτα φανερόνται, φαίνεται ανώτερον και αυτης της *Ιλιάδος* και δια τουτο δικαιολογείται η γνώμη του αρχαιου εκεινου, οστις ειπεν οτι εις την *Ιλιάδα* εκφράζεται κατ' εξοχην η επιβροή της ανδρειας, εν ω εις την *Όδύσειαν* παριστάνεται κατ' εξοχην η δύναμις της διανοιας. Εις την *Όδύσειαν* ιδιαιτέρως, ως ειπα, παρατηρείται η εξοχος θέσις την οποιαν κατέχει εις την κοινωνιαν το γυναικειον φύλον,—λέγω δε

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ἔξοχον, ἐὰν τὴν συγκρίνωμεν μὲ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν κατέβησε τὴν γυναῖκα ὁ κατόπι πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος — ἔξοχον, διότι ἡ γυνή, ἰδίως εἰς τὴν Ὀδύσειαν, παρίσταται ὡς μέρος τῆς κοινωνίας, τὸ ὁποῖον σχεδὸν δὲν εἶναι κατώτερον τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου. Τὸ πρόσωπον τῆς Πηνελόπης, ὡς τὴν ζωγραφίζει ὁ Ὅμηρος, περιέχει ὅλας τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἡ σημερινὴ ἠθικὴ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν γυναῖκα. Σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης, τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὅστις ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν πατρίδα του διὰ νὰ ἀγωνισθῆ μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα κατὰ τῆς Τρωάδος, — πολιορκουμένη κατὰ τὴν δεκαετῆ ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρός της ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ἰσχυροὺς μνηστῆρας, τῶν ὁποίων καθένας ἐπροσπαθοῦσε νὰ κερδίσῃ τὴν συμπάθειάν της καὶ μὲ αὐτὴν τὸ σκῆπτρον τῆς Ἰθάκης, — ἡ ἐνάρετος καὶ σεβασμια γυνή, μὲ τὴν φρόνησίν της, μὲ τὴν πειθὴ τῶν λόγων της, ἀναχαίτιζε τὴν τόλμην τῶν ἀντιπάλων τοῦ ἀπόντος συζύγου, τὸν ὁποῖον ἡ φήμη παρίστανε ὡς ἀποθανόντα, καὶ σῶζει ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην εἰς αὐτὸν καὶ τὴν νυμφικὴν κλίνην καὶ τὸ κληρονομικὸν σκῆπτρον. Ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ ὕψος τῆς Πηνελόπης παριστάνονται κατὰ πολλοὺς τρόπους εἰς τὸ πρῶτον ἠθικὸν ποίημα τοῦ κόσμου, εἰς τὴν ἠθικοποιὸν Ὀδύσειαν, ὃ δὲ Ὅμηρος, ὅστις πάντοτε παριστάνει τὰς ιδέας του μὲ εἰκόνας ζωντανάς, τὴν ἀρετὴν αὐτὴν καὶ τὸ ὕψος ἐκφράζει ἰδιαιτέρως εἰς ἐκείνην τὴν σκηνὴν, ὅποτε, ἐν ᾧ οἱ μνηστῆρες ἐθορυβοῦσαν ἐρίζοντες μεταξύ των, παρουσιάζεται ἡ Πηνελόπη, μόνη δὲ ἡ παρουσία της καὶ αἱ ἐπιπλήξεις της ἀκοῦν διὰ νὰ ἐπιβάλουν εἰς αὐτοὺς σεβασμὸν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἀπόντος βασιλέως, τοῦ ὁποίου θέλουν ν' ἀρπάσουν καὶ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν σύζυγον. Βεβαίως εἰκόνας τοιαῦται εἶναι τόσον ὑψηλαί, συμβάλλουν τόσον εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ἠθῶν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας, μάλιστα ὅτε συνοδεύονται μὲ τὴν ἀκαταμάχητον μαγίαν τῆς ποιήσεως, ὥστε νομίζω ὅτι θέλει συντελέσει πολὺ εἰς τὸν προκείμενον σκοπὸν μας ὅστις ἀναλάβῃ τὸ ἔργον — εἰς τινὰς τῶν ἀναγνώσεών μας — νὰ σὰς μεταφράσῃ εἰς τὴν γλῶσσάν μας τὰ κυριώτερα καὶ καταλληλότερα μέρη τῶν ἀθανάτων Ὀμηρικῶν ποιημάτων.

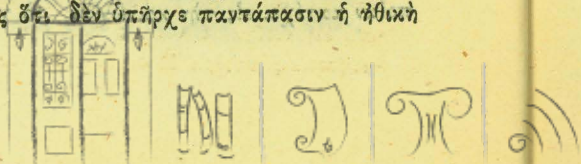
Ἀλλά, διὰ νὰ πλησιάσω περισσότερον εἰς τὸ κύριον θέμα μου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπεμακρύνθη ὀλίγον, κατακυριευμένος ἀπὸ τὴν αἰμίμητον καλλονὴν τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, — ἔρχομαι νὰ σὰς ἀποδείξω ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἴσως ὑποθέτει κανεὶς ὅτι δὲν ὑπῆρχε παντάπασιν ἡ ἠθικὴ

ἐπιστήμη καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ ἔξοχοι νόες τῆς ἐποχῆς ἐσχάρησαν τὴν ἐπιβροήν των εἰς τὰ ἦθη καὶ τὰ φρονήματα τοῦ λαοῦ διὰ μύλων τῶν πλασμάτων τῆς φαντασίας — δὲν ἐλείψαν μετὰ ξὺ αὐτῶν καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐσύνθεσαν ὠφέλιμα βιωτικὰ διδάγματα, καὶ τὰ διέδιδον διὰ τῆς στιχουργίας εἰς τὸν λαόν. Ἄρκει νὰ σὰς ἀναφέρω μετὰξὺ πολλῶν τῶν Ἡσίοδου, τοῦ ὁποίου οἱ στίχοι περιείχον ὅλας σχεδὸν τὰς κυριώτερας θρησκευτικὰς ιδέας, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἠθικὴν, ἡ κυρία ἰδέα, ἡ ὁποία ἐμψυχώνει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἡσίοδου, εἶναι ὅτι μόνῃ ἡ ἐργασία καθιστάνει τὸν ἄνθρωπον ἀξιόσεβαστον καὶ ἀνεξάρτητον, καὶ ὅτι διὰ τοῦ κόπου καὶ τῆς ἐπιμονῆς ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς. Ἐναντίον εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, μὴ ἔχοντες ἀνάγκην νὰ ζῶσι ἀπὸ τοῦ κόπου των, ἐθεωροῦσαν τὴν ἐργασίαν ὡς ἀτιμωτικὴν, ὃ Ἡσίοδος ἔλεγε:

Ἔργον δ' οὐδ' ἐν ὄρειδος ἀεργίῃ δὲ τ' ὄρειδος

τουτέστιν ἡ ἐργασία δὲν εἶναι ἀτιμία, ἀτιμίαν ἀπ' ἐναντίας εἶναι ἡ ἀργία. Μεγάλῃ ἀλήθειᾳ τὴν ὁποίαν ἂν εἶχε ἀναγνωρίσει καὶ ἐκτιμήσει ἡ ἀνθρωπότης, ἤθελε ἀποφύγει πολλὰς ἀπὸ τὰς μεγάλας κοινωνικὰς κρίσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεχαίτισαν τὴν πρόδοόν της, — διότι οὔτε ὁ Ἡσίοδος, οὔτε οἱ παραδεχόμενοι τὴν ἀλήθειαν τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐξέφρασε, ἐννοοῦν ὅτι καὶ οἱ πλούσιοι, οἱ μὴ ἔχοντες ἀνάγκην τῆς ὑλικῆς ἐργασίας διὰ νὰ ζῶσιν, εἶναι διὰ τοῦτο ἀξιοκαταφρόνητοι, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἀξιοκατάκριτοι, ἐὰν δὲν ὠφελθοῦν ἀπὸ τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν κῆτήθησαν νὰ εὐρίσκωνται, διὰ νὰ καταγίνουν οὐχὶ βεβαίως εἰς χειροτεχνικὰς ἐργασίας, ἀλλὰ εἰς τὰς ὑψηλὰς νοητικὰς ἐργασίας, διὰ νὰ μεταδώσουν καὶ εἰς τὰ τέκνα των καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦς καρποὺς τῆς μελέτης των.

Τὸ πατροπαράδοτον σύστημα τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ἀκολούθησαν καὶ σοφοὶ ἄνδρες μεταγενεστέρας ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι πάντοτε μὲ τὰ θέλητρα τῆς ποιήσεως, ὡς ὁ Θεόγνης καὶ αὐτὸς ὁ νομοθέτης ὁ Σόλων, ἐνέπνεον εἰς τοὺς συμπολίτας των τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ ἐδίδασκον εἰς αὐτοὺς τὰ καθήκοντα καὶ πρὸς τὴν οἰκογενεῖαν καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν. Κατόπι, ὅσον περισσότερον ἐμεγαλύνετο τὸ ἔθνος, καὶ ἐγίνετο εὐρύτερος καὶ περιεκτικώτερος ὁ κύκλος τῶν ιδεῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐτελειοποιεῖτο καὶ ἐπλουτίζετο ἡ γλῶσσα, τόσον περισσότερον ἐπρωώ-

δευς ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνικοῦ νοῦς, ἀλλὰ τὰ γεννήματα τοῦ νοῦς δὲν ἐκρύπτοντο εἰς τὰ σπουδαστήρια ὀλίγων σοφῶν, καὶ δὲν περιωρίζοντο ἐντὸς τοῦ κύκλου ὀλίγων ἀναγνωστῶν, ἀλλὰ τὰ ἔργα τῆς ἐξόχου φαντασίας τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν ποιητῶν παριστάνοντο ἐνώπιον τοῦ λαοῦ εἰς τοὺς δημοτελεῖς ἀγῶνας, καὶ ἔχι μόνον αὐτὰ, διότι καὶ ὁ μέγας ἱστορικός, ὁ Ἡρόδοτος, ἀνέγνωσε τὴν ἱστορίαν του ἐνώπιον Ἑλληνικῆς ἀσπυγύρεως.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἦλθε ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποῖαν — διὰ λόγους τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐρευνησωμεν — ἐμελλε νὰ παρακμάσῃ ἡ ἀξιόλογος τάσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὁπότε τὴν γενναίαν ἐμπνευσιν καὶ τὸν ἀκραίφνη ἔρωτα τῆς ἀληθείας, τὴν φιλόστοργον ἐπιθυμίαν τῆς ἠθικοποιήσεως τοῦ λαοῦ, διεδέχθη ἡ σοφιστεία καὶ ἡ φιλοκέρδεια, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ πεπαιδευμένοι, ἀντὶ νὰ ἀποβλέψουν εἰς τὴν ἀληθῆ ἐκπαίδευσιν τῶν πολιτῶν, ἐπέδωκον ἀποκλειστικῶς νὰ ὠφελῶνται χρηματικῶς διὰ τῆς διδασκαλίας των. Καὶ ὅτε εἶχε ἤδη πλεονάσει τὸ κακόν, ὅταν δηλαδὴ τὸ θεῖον ἔργον τῆς διδασκαλίας κατήντησεν ἐμπόρευμα, — καὶ ἀφ' οὗ κατήντησε ἐμπόρευμα, ἐνόησεν ὅτι οἱ διδάσκοντες δὲν ἀπέβλεπον πλέον εἰς τὴν νοητικὴν καὶ ἠθικὴν ὠφέλειαν τῶν μαθητῶν των, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ χρηματικόν των κέρδος, καὶ ἐπομένως οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἄποροι δὲν εἰμποροῦσαν νὰ πατήσουν εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῶν σοφιστῶν, — τότε ἀνεφάνη ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας ἐκεῖνο τὸ ἐξοχον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον κατέστη τὸ συνώνυμον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως. Ὁ ἔκτακτος οὗτος ἀνὴρ ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη εἰς τὴν ἐκτακτον ἐκείνην πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι εὐρίσκει συνηνωμένας ὅλας τὰς μεγάλας ἀρετὰς σιμὰ εἰς τὰ πολλὰ μειονεκτήματα τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Σωκράτης — διότι ὑμεῖς ἐνοήσετε ὅτι περὶ τοῦ Σωκράτους ὁ λόγος — ὁ Σωκράτης, ὅστις εἶχε διὰ τῆς βαθείας μελέτης του ἀποκτήσει καλλίτερα ἀπὸ πάντα ἄλλον τῶν συγχρόνων του τὰς γνώσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἐσπούδατε τὴν κοινωνίαν ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκετο, καὶ, μολονότι ὁ Ἑλληνισμὸς τότε, καὶ ἰδίως αἱ Ἀθηναί, παρουσίαζαν ὅ,τι λαμπρότερον εἰμποροῦσε νὰ ἐπιθυμῆσῃ ὁ νοῦς καὶ ἡ φαντασία, — διότι ὁ Σωκράτης ἐγεννήθη εἰς τὴν μοναδικὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐποχὴν τοῦ Περικλέους — ὅμως ἡ μεγάλη διάνοια τοῦ Σωκράτους δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἀπατηθῇ ἀπὸ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ εἰσχωρῶν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς κοινωνίας ἐκείνης, ὁ ἄριστος τῶν Ἑλλήνων με βαθεῖαν λύπην τῆς ψυχῆς του κοτενοῦσε ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπρωχ-

ροῦσεν ἤδη εἰς τὴν παρακμὴν του. Δὲν ἤξεύρω ἐὰν ὁ μέγας ἐκεῖνος νοῦς συνέλαβε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐμποδισθῇ ἡ παραφθορὰ αὐτῆ τῆς πατρίδος του — τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Σωκράτης προσεπάθησε νὰ ἀγωνισθῇ κατὰ τῆς ἐπιπολαζούσης διαφθορᾶς, καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν κιβδηλίαν τῆς σοφίης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς του. Παρουσιάζετο ὁ Σωκράτης ὡς ἀναμορφωτῆς, καὶ εἶχε δικαίωμα νὰ παρουσιασθῇ ὡς τοιοῦτος, — διότι πρὶν ἢ γείνη ὁ διδάσκαλος τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ λόγου, εἶχε ἤδη καταστῆ τὸ παράδειγμα ὅλων ἐκείνων τῶν ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ διακρίνωσι τὸν ἄριστον πολίτην — καθότι ὁ Σωκράτης καὶ ὡς μαχητῆς διεκρίθη εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πολέμους, καὶ λαβῶν ἐνίοτε μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου του, ἔδειξε χαρακτῆρα ὑψηλόφρονα, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπέκυψε οὔτε εἰς τὸν τρόμον τῆς ὀλιγαρχίας τῶν τριάκοντα τυράννων, οὔτε κατόπιν εἰς τὰς παρανόμους ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ, μ' ὅλον ὅτι αὐτὸς εἰς τὴν τάξιν τοῦ λαοῦ ἀνήκε. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ὁ Σωκράτης εἶχε ἤδη ἀποκτήσει μὲ τὰ ἔργα του τὴν γενικὴν ὑπόληψιν τῶν συμπολιτῶν του, ἤρχισε τὸ ἔργον τῆς ἠθικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ τόπου — ἔργον τὸ ὁποῖον ὑπηγόρευε εἰς τὴν γενναίαν ψυχὴν του ἐκείνη ἡ θεία ἐμπνευσις, τὴν ὁποίαν αὐτὸς αἰσθάνετο, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀπέδιδεν ὅλας τὰς πράξεις του. Καὶ ἐν ᾧ, καθὼς εἶπα, οἱ πλείστοι τῶν σοφῶν τῶν ἡμερῶν του ἐπωλοῦσαν ἀκριβὰ τὰς γνώσεις εἰς ὀλίγους πλουσίους συμπολίτας των καὶ ζέτους, αὐτὸς μετέδιδε δωρεὰν τὴν μάθησιν ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς νέους οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπλησίαζον, ἀλλὰ καταβαίνων εἰς τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ, ἐζητοῦσε πᾶσαν ἀφορμὴν ὅπως νοουθετήσῃ τοὺς συμπολίτας του μὲ ἠθικὰ παραγγέλματα, προσπαθῶν μὲ τοῦτο νὰ προλάβῃ τὴν διαφθοράν, ἡ ὁποία ἐμελλε ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας τάξεις νὰ πλημμυρίσῃ καὶ τὰ κατώτερα στρώματα τῆς κοινωνίας. Ἡ πρώτη βᾶσις τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους ἦτο τὸ γνῶθι σαυτὸν — σπουδαῖον παράγγελμα, καθότι μὲ τοῦτο ὁ Σωκράτης ἐνοοῦσε ὅτι ὁ ἄνθρωπος, πρὶν ἢ ἐνεργῆσῃ, εἴτε ὡς ἰδιώτης εἴτε ὡς πολίτης, ὀφείλει πρῶτον νὰ καταβῆ εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεώς του, καὶ νὰ ἐξετάσῃ μήπως ἔχη μίαν ψευδῆ ἰδέαν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἡ ὁποία, ἐὰν χρησιμεύσῃ ὡς ὀδηγὸς τοῦ κοινωνικοῦ του βίου, καὶ ἑαυτὸν θὰ σύρῃ εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν πατρίδα θὰ ζημιώσῃ. Διὰ τοῦτο αὐτὸς πρῶτος ἔδιδε τὸ παράδειγμα τῆς εἰλικρινείας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ τοῦ ἠθικοῦ παραγγέλματος, ὁμολογῶν, ὅτι τίποτε δὲν ἤξευρε εἰμὴ ἐν μόνον πρᾶγμα ὅτι δὲν ἤξευρε τίποτε — ἐγνοῶν μὲ τοῦτο ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

τὰς προλήψεις τοῦ νοῦ μας ὡς ἀληθείας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς σκέψεως, καθ' ὅσον εἰς ἕκαστον συγχωροῦν αἱ νοητικαὶ δυνάμεις μὲ τὰς ὁποίας τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις. Καταδικάζων τὴν πομπώδη ἐπίδειξιν τῆς ψευδοφιλοσοφίας, ἡ ὁποία ἀρκεῖται εἰς τὰς κενὰς λέξεις, ἐπροσπαθοῦσε ὁ Σωκράτης νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἄλλοι τοὺς τὸν ἀκραιβνῆ ἔρωτα τῆς ἀληθείας καὶ ταυτοχρόνως τὴν γενναϊότητα ἐκείνην, ἡ ὁποία καθιστάνει τὸν ἄνθρωπον πρόθυμον νὰ πῆσῃ θῦμα τῶν πεποιθήσεών του.

Ὁ πρῶτος αὐτὸς θεμελιωτῆς τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης μετεχειρίσθη ὡς μέσον διὰ τὴν διάδοσιν αὐτῆς τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν, ἐρχόμενος ἀνὰ πᾶσαν ὥραν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν λαόν· ὅθεν, ἐὰν ἀρχόμενος τοῦ λόγου σὰς εἶπον, ὅτι ἡ πάνδημος διδασκαλία δὲν εἶναι ἔργον τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, εἶχον κυρίως ὑπ' ὄψιν τὸν Σωκράτη, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἰδέας ταύτης. Ὁ Σωκράτης, ὡς γνωρίζετε, κατεδικάσθη ἀπὸ τοὺς συμπολίτας τοῦ εἰς θάνατον, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπέστη καρτερικῶς διὰ νὰ ὑπακούτῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του—ἡ καταδίκη αὕτη εἶναι ἀποδείξις ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν του, ἀλλὰ ἦτο ὁ προάγγελος νέας ἐποχῆς· μὲ ἄλλας λέξεις,—ἐν ᾗ ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἦτο Ἑλληνικὴ, προησθάνετο ἤδη τὰς ὑψηλοτέρας καὶ εὐγενεστέρας τύχας τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ ἐὰν ἡ θεία διδασκαλία του δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναμορφώσῃ τὴν ἤδη παραμάζουσαν κοινωνίαν, ὅμως τὰ σπέρματα αὐτῆς ἐκαρποφόρησαν εἰς τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τῶν μαθητῶν του καὶ ἰδίως τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὁποίου ἡ φιλοσοφία ὑπῆρξε τὸ ἀνθρώπινον προεικόνισμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην ὡμολόγησαν καὶ ἅγιοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζαντες ὅτι ἡ Σωκρατικὴ ἠθικὴ, διαδοθεῖσα εἰς ὅλον τὸν τότε ἐξευγενισμένον κόσμον μὲ τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους, προετοίμασε τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας διὰ νὰ δεχθῶσι τὰς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὅπως εἰς τοὺς μάγους, ἀλλοτῶς ἐξ Ἀνατολῶν ἐφάνη ὁ ἀστὴρ ἐκεῖνος, ὅστις ἐχειραγώγησεν αὐτοὺς ἐκεῖ ὅπου ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη, οὕτως καὶ ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος εἶδε εἰς τὸν Σωκράτη τὸν ἀστέρα ὁ ὁποῖος προἠγήγειλε τὸν φωτεινὸν ἥλιον τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Καὶ πράγματι, καὶ αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος, ὅτε κατέβη διὰ νὰ σώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, μετεχειρίσθη διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ θείου λόγου τὴν πάνδημον ἐκείνην προφορικὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Σωκράτης, μ' ὅλον ὅτι στερημένος τῆς θείας χάριτος ἐξήσχησε πρὸς διάδοσιν τῶν ἠθικοποιῶν ἰδεῶν του. Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ σὰς

ἐνθυμίσω ὅτι ὁ Χριστὸς, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἀπέφευγε νὰ ἐζητῆ τὰ ὑψηλότερα θεολογικὰ θέματα μὲ τοὺς διδασκάλους τῆς ἐποχῆς του, ὅμως καθημερινῶς καὶ ἀκαμάτως ἐδίδασκε τὰ πλήρη, καταγράφων τὰς προλήψεις, τὰς ὁποίας οἱ ψευδεῖς ἐκεῖνοι διδασκαλοὶ εἶχαν συμφέρον νὰ ἀφήσουν εἰς τὴν διάνοιαν τῶν πολλῶν. Ἐλάμβανε δὲ ὁ Χριστὸς ὡς μαθητὰς καὶ ὁπαδοὺς ἄνθρώπους τοῦ λαοῦ, στερημένους παντάπασι μαθήσεως, διότι ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν ἀγνότητα τῶν αἰσθημάτων καὶ εἰς τὴν πῖσιν μὲ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐμελλον νὰ ἀκολουθήσουν τὰ παραγγέλματα καὶ τὸ παράδειγμά του, γινόμενοι καὶ αὐτοὶ ἀφιλοκερδεῖς καὶ ἐνθουσιώδεις διδασκαλοὶ τοῦ λαοῦ ἔτοιμοι νὰ θυσιασθῶσι ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῶν πεποιθήσεών των. Εἶθε τόσον οἰκειωμένοι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὥστε νομίζω πάντῃ περιττὸν νὰ σὰς περιγράψω τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του, διὰ νὰ σὰς ἀποδείξω ὅτι ἡ προφορικὴ νοουθεσία καὶ διδασκαλία, ἡ διδασκαλία πρὸς τὸν λαόν, εἶναι μέθοδος πρὸς διάδοσιν τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ Χριστὸς μᾶς ὑπέδειξε.

Ἦθελα μακρηγορήσει ὑπὲρ τὸ δέον, ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ σημειώσω κατὰ ποίας ἐποχὰς καὶ ὑπὸ πόσους διαφορετικούς τύπους ἡ μέθοδος αὕτη, ἡ ὁποία εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ πρὸ πάντων Χριστιανικὴ, ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν,—ὁποίας ὠφελείας παρήγαγε, καὶ πῶς ἐνίοτε ἐχρησίμεισε δυστυχῶς ὡς ὄργανον διαφθορᾶς, ἀντὶ ἠθικοποιήσεως, τοῦ λαοῦ. Σπεύδων εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας μου, ἀρκοῦμαι νὰ σημειώσω ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ἔλαβε μεγαλύτεραν ἐπίτασιν καὶ ἐγενικεύθη ἐπὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος, θεωρηθεῖσα ὡς τὸ προσφορώτερον μέσον ὅπως ἐξαγάγῃ τὰ πλήρη ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τῶν πραγμάτων, καὶ οἰκειώσῃ αὐτὰ μὲ τὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι διέπουν καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην· τὸ σύστημα τοῦτο τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἐκαλλιεργήθη καὶ ἐκαρποφόρησε ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, καὶ ἦτο βεβαίως ἐπόμενον καὶ αὕτη ἡ ἰδέα, ὡς πᾶσα ἄλλη ἰδέα προοδευτικὴ, φιλόδημος καὶ φιλελευθέρη, νὰ ἀνθήσῃ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, ὅπου ἡ ἐλευθερία προώδευσε γιγαντιαίως βήματι, καὶ ὅπου πᾶσαι αἱ ἀνώτεροι τῆς κοινωνίας τάξεις συναισθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ χειραφετηθῶσι πράγματι τὸν λαόν καὶ νὰ καταστήσωσι ἐφικτὴν καθ' ὅλα τὴν ἰσονομίαν καὶ τὴν ἰσοπολιτείαν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐνεκολλώθησαν καὶ τινες πεπεισμένοι ἄνδρες καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ βασιλείου συσταθέντες ἐκείνου· ἐνθα γίνονται τακτικαὶ τοιαῦται παραδό-

σεις και αναγνώσεις, — και μ' όλον ότι πολὺ δὲν γίνεται περὶ αὐτῶν λόγος, μὴ ἀμφιβάλλετε ὅμως ὅτι ἡ ἡρέμος αὐτῶν ἐνέργεια κατέστη και θὰ ἀκολουθῆ νὰ ἀποβαίη πολὺ ὠφέλιμος εἰς τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον προτίθεται νὰ εὐεργετήσῃ. Ἦθελε δὲ εἶναι εὐ-
χῆς ἔργον τοιαύτη τις τάσις νὰ γενικευθῆ καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, διότι χωρὶς νὰ ἀδικήσωμεν τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἤ-
ρις νὰ κακίσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης δὲν εἴμεθα οἱ τελευταῖοι, οἵτινες ἔχομεν ἀνάγκη νοητικῆς και ἠθικῆς προαγωγῆς· τὸ δὲ ἔργον παρ' ἡμῖν καθίσταται εὐχερέστερον, ἀφ' οὗ πάλιν εἶναι ἐπίσης ὁμολο-
γούμενον ὅτι ἡ φιλομάθεια, καθὼς διέκρινε τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα, διακρίνει και ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους του.

Ὅσα μέχρι τοῦδε ἔλαβα τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἐκθέσω, και τὰ ὀ-
ποῖα ἄλλοι ἠδύναντο κάλλιον ἐμοῦ νὰ σᾶς ἀναπτύξουν, ἀκοῦσι,
νομίζω, διὰ νὰ ἀποδείξουν τὸν σκοπὸν και τὴν ὠφέλειαν τῆς
πανδήμου προφορικῆς διδασκαλίας, πρὸς τὴν ὁποῖαν και ἡμεῖς
διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτου προσεπαθήσαμεν νὰ στρέψωμεν τὴν
προσοχὴν και τὴν ἐνέργειαν τῶν φιλοτίμων και φιλοπροόδων συμ-
πολιτῶν μας. Ὅθεν μεταβαίνων εἰς τὸ δευτερον μέρος τῆς ὁμιλίας
μου, ἔρχομαι διὰ βραχέων νὰ σημειώσω τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὀ-
ποῖων, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, πρέπει ἀναγκαιῶς νὰ περιορίζεται
ἡ πρὸς τὸν λαόν διδασκαλία. Καὶ κατὰ πρῶτον, ἡ φύσις αὐτῆς
τῆς διδασκαλίας και ἡ νοητικὴ κατάστασις τοῦ πλείστου μέρους
τῶν ἀκροαζομένων, διαγράφουσι οἰκοθεν τὸ γενικὸν ὄριον, πέραν
τοῦ ὁποῖου δὲν δύνανται νὰ ἐκτείνωνται αἱ ἐντὸς τοιούτων κατα-
στημάτων παραδόσεις. Ὅσοι ἐκ τῶν πεπαιδευμένων συμπολιτῶν μας
ἀσπάζονται τὴν προτεινομένην ἰδέαν, θὰ ἐννοήσωσιν ὅτι δὲν πρέπει
ταὶ νὰ κἀμῶσιν ἐνταῦθα ἐπίδειξιν τῶν γνώσεών των, ἀλλὰ ὅτι, ἐρ-
χόμενοι νὰ μεταδώσωσι ὠφελίμους ἰδέας και γνώσεις εἰς τὸν λαόν,
ὀφείλουσι πρὸ πάντων νὰ ἐκλέξωσιν ἐκ τῶν ἠθικῶν τῆς μελέτης
τῶν ἐκείνας τὰς γνώσεις, ἐκεῖνα τὰ παραγγέλματα, και ἐκεῖνα τὰ
παραδείγματα τὰ ὁποῖα εἶναι συντελεστικώτερα εἰς τὴν διάπλασιν
τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν, — νὰ τὰ παραστήσωμεν μὲ τὸν ἀπλοῦς ἐκεῖνον τρῶ-
πον, μὲ τὴν κοινοτέραν ἐκείνην γλῶσσαν, μὲ τὰς εἰκόνας ἐκεῖνας, καὶ
ὁποῖαι συγγενεῦσιν περισσότερο, ἀρμόζουσι περισσότερο εἰς τὴν
διάνοιαν και εἰς τὴν ζωηρὰν φαντασίαν τοῦ λαοῦ. Ἐκ τοῦ γε-
νικοῦ τούτου κανόνος ὁρμώμενοι, θέλομεν ἔχει ὡς ὑπογραμμὸν
τῆς προκειμένης διδασκαλίας τὰς πρώτας, οὕτως εἰπεῖν, και ζοι-
χειώδεις ἠθικὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, προκειμένου
μάλιστα περὶ λαοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον εὐτυχῶς ὑπάρχει και προσ-

δεῦν ἀναπτυσσομένη ἡ συναίσθησις τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως.
Τὴν συναίσθησιν ταύτην ἔχοντες καθῆκον νὰ καλλιεργήσωμεν
και νὰ ἐνισχύσωμεν, ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν τὴν πρώτην θέσιν,
μεταξὺ τῶν παραδόσεών μας εἰς τὴν πάτριον ἱστορίαν, ἐκ τῆς
ὁποίας θὰ προέλθῃ ἡ μέγιστη αὐτῆ ὠφέλεια, ὅτι θὰ γνωρίσω-
μεν και τὰ μεγάλα τῶν προγόνων μας πλεονεκτήματα και τὰς
μεγάλας ἐπίσης ἐλλείψεις των· θὰ διδαχθῶμεν πῶς, ἐνόσω τὸ
δημόσιον πνεῦμα ἐστρέφεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προ-
δὸν και εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος διὰ τῶν ἐλευθέρων θε-
σμῶν και διὰ τῆς συναισθήσεως τῆς μεγάλης ἐν τῷ κόσμῳ ἀ-
προστολῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἤκμασε και ἀνεδεί-
χθη ἀνώτερον τῶν ἄλλων ἐθνῶν, παρήκμασε δὲ ἅμα ἡ ἀτομικὴ
ἰδιοτέλεια και ἡ ἰδέα τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτοσυντηρήσεως ὑπερι-
σχύσασαι κατέπιπταν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα και ἡμαῦρσαν τὸν
μεγαλόφρονα χαρακτῆρα τοῦ Ἕλληνο.

Και βεβαίως αἱ σελίδες τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, διὰ τὴν ζωὴν,
διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν πραγμάτων, τῶν χαρακτῆρων και τῶν
συμβάντων, διὰ τὴν μεγίστην ἐπιβρῶν τὴν ὁποῖαν ὁ Ἑλληνικὸς
κόσμος ἐξήσκησεν εἰς τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος, περιέχουσιν
ἀφρονοτάτην ὕλην εἰς τὴν μελέτην μας, ὕλην ἐκ τῆς ὁποίας δυ-
νάμεθα νὰ πορισθῶμεν πλείστα διδάγματα και παραδείγματα ἐ-
φαρμοσίμα και εἰς τὴν τωρινὴν κατάστασίν μας. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦ-
ναι ὀλιγώτερον διδακτικὴ ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου
γένους τῶν μεταγενεστέρων ἐποχῶν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, —
ἐὰν δυνηθῶμεν, χειραγωγούμενοι ἀπὸ τὰς σοφὰς ἐρεῦνας τῶν
συγχρόνων μας πεπαιδευμένων, νὰ ἐξιχνιάσωμεν κατὰ πόσον κα-
τὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας, τῆς ὑποταγῆς ὑπὸ διαφόρους ἀλ-
λεπαλλήλους ζυγούς, διεσώθη ὁ Ἑλληνισμὸς, και ἔφθασε νὰ ἀνα-
λάβῃ τὸν τύπον τὸν ὁποῖον ἔχει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, — ἐὰν ἐκ-
τυλιξώμεν μὲ ζωηρὰ, ἀλλὰ και ἀληθῆ χρώματα τὰς θαυμασίους
σκηνάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται τὸ μέγα και μοναδικὸν δρά-
μα τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, — ἐὰν, ἐπὶ τέλους, δυνηθῶμεν νὰ
ἐκτιμήσωμεν κατὰ πόσον ἡμεῖς, οἵτινες καρπούμεθα τὰς ἀνεκτι-
μήτους ὠφελείας τὰς ὁποίας ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς ὁ μέγας ἐ-
θνικὸς ἀγὼν, ὑπῆρξάμεν ἱκανοὶ οὐ μόνον νὰ ὀργανίσωμεν πολι-
τείαν πράγματι ἐλευθέραν και ἰσόνομον, ἀλλὰ και νὰ ἐργασθῶμεν
ὑπὲρ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ διακοπέντος μεγάλου ἐθνικοῦ
ἔργου.

Εἰς τοῦτο ἰδίως ἀποβλέπων, σᾶς ἔλεγον ἀρχόμενος τοῦ λόγου
ἸΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ τὴν ἐννοεῖ και τὴν αἰσθάνεται ὁ λαός,
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

δὲν δύναται καὶ δὲν πρέπει νὰ ἦναι ξένη εἰς τὰς σκέψεις σας καὶ εἰς τὴν καρδίαν σας. Δὲν ἐκλαμβάνετε ὑμεῖς τὴν πολιτικὴν ὡς μέσον διὰ νὰ προάγωνται ἀτομικότητες διὰ τῆς καταλήψεως τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν δημοσίων θέσεων· καὶ ὁσάκις διδέτε τὴν ἐμπιστοσύνην σας καὶ τὴν ὑποστήριξιν σας κατὰ προτίμησιν εἰς τινὰς τῶν συμπολιτῶν σας, δὲν ἐννοεῖτε μὲ τοῦτο ἢ νὰ συντελέσετε εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν πατριωτικῶν ἰδεῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμφορεῖσθε· καὶ αἱ ἰδέαι αὗται εἰς δύο ἰδίως ἀνάγονται κατηγορίας· ἡ μὲν περιλαμβάνει τὰ καθήκοντα ἐκεῖνα καὶ τὰ δικαιώματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀποβρέουν καὶ ἀπὸ τὸ ἄγραφον δίκαιον καὶ καὶ ἀπὸ τοῦ γραπτοῦ συνταγματικοῦ θεσμοῦ καὶ νόμου, οἵτινες συναποτελοῦσι τὸ πολιτικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον μᾶς διέπει· ἐκ τούτου κατανοεῖ ἕκαστος ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἰδεῶν τῆς πρώτης ταύτης κατηγορίας, ὡς συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ σᾶς ἐκγυμνάσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν συνετὴν ἐξάσκησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων σας καὶ εἰς τὴν εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων σας πρὸς τὴν πολιτείαν, οὐ μόνον ἀρμόζει ἀλλὰ πρέπει νὰ λάβῃ θέσιν μεταξὺ τῶν προκειμένων παραδόσεων· ἡ δὲ ἄλλη κατηγορία, περιλαμβάνουσα ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον, ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, εἰς τὸ ἔχον κατῆκοντα πρὸς τοὺς δούλους ἡμῶν ἀδελφοὺς, πρέπει, τὸ κατ' ἐμὲ, νὰ κατέχῃ πρωτίστην θέσιν εἰς τὰς σκέψεις μας καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας μας, καὶ ἐπομένως θὰ ἀποτελῇ ἕν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀντικειμένων τῆς ἡμετέρας μελέτης. Ἐπομένως ἡ πολιτικὴ, συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἐρεύνης τῆς πατρίου ἱστορίας, θέλει συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν· διότι, τὸ κατ' ἐμὲ, ἕκαστος λαὸς, καὶ ἰδίως ὁ Ἕλληνικὸς, ὅστις εἰσέτι εὐρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῆς μορφώσεώς του, ὀφείλει πρὸ πάντων νὰ σχηματίσῃ καθαρὰν ἰδέαν καὶ περὶ τοῦ παρελθόντος του καὶ περὶ τοῦ ἐνεστώτος, — καὶ ἐντεῦθεν νὰ σχηματίσῃ πεφωτισμένην πεποίθησιν, ὁποῖαν τοῦ ὑπαγορεύουν αἱ παραδόσεις του, περὶ τοῦ καθήκοντός του ὡς ἔθνους καὶ περὶ τῆς μελλούσης ἀποστολῆς του. Τὸ παράγγελμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Σωκράτης ἔθετεν ὡς βᾶσιν τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως τοῦ ἀτόμου, τουτέστι τὸ *γινῶθι σαυτὸν*, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται ἢ νὰ προσκόψουν εἰς τὴν πορείαν των, ἔαν δὲν ἔφθασαν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς θέσεώς των καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου προορισμοῦ των.

Μετὰ τῆς μελέτης τῆς πατρίου ἱστορίας θὰ συμβαδίξῃ καὶ ἐκείνη τῶν πολιτισμένων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἐκ τῆς ὁποίας, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς προόδου τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν τινῶν ἐξ αὐτῶν, δυν-

νάμεθα νὰ ὀδηγηθῶμεν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, καὶ ἴσως νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν παρήγορον πεποίθησιν ὅτι, καὶ ἀπέναντι τῆς οὐχὶ εὐαρέστου θέσεως εἰς ἣν εὐρισκόμεθα, δὲν πρέπει νὰ ἀπελπισθῶμεν διὰ τὸ μέλλον, βλέποντες ὅτι τοιαύτη τις πεποιθήσις ἔσωσε ἄλλα ἔθνη, μ' ὅλον ὅτι περιήλθον εἰς θέσιν δεινοτέραν ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποῖαν σήμερον μᾶς καταδικάζει καὶ ἡ ἀδυναμία μας καὶ ἡ ἐσφαλμένη πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης.

Ἐπέμεινα ἰδίως εἰς τὸ θέμα τοῦτο τῆς πατρίου ἱστορίας, διότι τὸ θεωρῶ οὐσιωδέστερον πάντων πρὸς τὸν προτιθέμεθα σκοπὸν, καὶ διότι τοιαῦται παραδόσεις εἶναι καὶ εὐκολώτεραι καὶ εὐκαταληπτότεραι. Ἀλλὰ δὲν ἐννοῶ μὲ τοῦτο νὰ ἀποκλεισθῶσι παραδόσεις ἀναγόμεναι εἰς τὰς ὠφελίμους καὶ πρακτικὰς ἐκείνας γνώσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ συμβάλωσιν εἰς τὴν νοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ. Τοιαῦται εἶναι αἱ παραδόσεις περὶ φυσικῆς ἱστορίας, περὶ ἀνθρωπολογίας, περὶ ὑγιεινῆς, περὶ μαθηματικῶν ἐφηρμοσμένων εἰς τὰς τέχνας, περὶ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων, τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην μᾶς ἀναγγέλλει ὁ τύπος, — περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐμπορίου, καὶ τόσαι καὶ τόσαι ἄλλαι, τὰς ὁποίας κρίνω περιττὸν νὰ ἀπαριθμήσω.

Καταλήγων τὸν λόγον, δὲν ἔχω νὰ προσθέσω εἰμὴ ὀλίγας λέξεις διὰ νὰ δηλώσω, καὶ ἐν ὀνόματι τῶν λαβόντων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συστάσεως τοῦ συλλόγου τούτου, ὅτι συναισθανόμενοι τὸ ἀσθενὲς τῶν δυνάμεών μας καὶ τὸ στενὸν τοῦ κύκλου ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ στρέφεται ἐξ ἀνάγκης ἡ ἐνέργειά μας, οὐδεμίαν βαρῦτητα ἀποδίδομεν εἰς τὰς μικρὰς προσπάθειάς μας· ἀλλὰ μέγιστην ἀποδίδομεν σημασίαν εἰς τὸν σκοπὸν ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐμφορούμεθα, καὶ χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ μόνου ἐλάβομεν τὸ θάρρος νὰ δώσωμεν πρῶτοι τὸ παράδειγμα τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ νέου τούτου συστήματος τῶν προφορικῶν πανδημῶν παραδόσεων, ἃ ὁποῖος δύναται νὰ ὀνομασθῇ νέος κοινωνικὸς θεσμὸς, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάπτυξις ἐπαγγέλεται πλείστα ἀγαθὰ διὰ τὴν πατρίδα· ἐννοοῦμεν νὰ δηλολογήσωμεν ὅτι, μεθ' ὅσας προσπάθειάς καὶ ἂν καταβάλωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὰ ἐξαγόμενα θὰ ἦναι βεβαίως ἀσήμαντα, παραβαλλόμενα μὲ τὰ ἐξαγόμενα τὰ ὁποῖα ἄλλοι ἰκανώτεροι ἡμῶν θὰ δυνηθῶσι νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν κοινωνίαν, ἔαν ἐγκολποθῶσιν ἐγκαρδίως τὴν φιλοδῆμον ταύτην ἰδέαν, καὶ τὴν καλλιεργήσωσι μετὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐπιμονῆς, ἡ ὁποία ἀρμόζει πρὸ πάντων εἰς τὸν Ἕλληνικὸν χαρακτῆρα, ἔαν πάντες, ὅσοι ἔχουσι νὰ συνεισφέρωσι τι εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν τοῦτον ἔρανον τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, φιλοτιμηθῶσι νὰ πράξωσι τούτο, ἐρ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Α1.22.Φ7.0020

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

**ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ**